

A tanulmány címe szerényebb, mint a kutatás igénye, melyből megszületett. Nemcsak két hangszer leírásáról van itt szó, hanem olyan újabb módszerű monografikus kutatásról, amelyen a népzene és népmese kutatásában eddig egy-egy falu életének vizsgálatával hozott új eredményeket. Ez a kutatás is teljes összefüggő életével együtt vizsgálja a kiválasztott anyagot, mely bizonyos tekintetben szűkebb, mint a falufeldolgozásoké, minthogy a két hangszerre és a vele kapcsolatos kérdésekre szorítkozik, más tekintetben viszont kiterjedtebb, minthogy hét-nyolc falu anyagát öleli fel tárgyalásában. Dincser is minden zenei részletével és társadalmi összefüggésével együtt vizsgálja a két hangszert, mindenre kiterjedő figyelmével, ami valami fényt vet a két hangszer használatára s a vele való foglalkozás különböző vonatkozásaira. A hangszer pontos leírása, az előfordulás részletes térképezése, a hangszerjátékok adatainak felsorolása még a régi értelemben vett gyűjtésben is szerepeltek volna. Emellett Dincser megvizsgálja a hangszerkészítést a legapróbb részletekig, (minthogy szinte hagyománynak mondható hegedű és gardon-készítő gyakorlatot sikerült felfedeznie) a hangszer részeinek népi elnevezéseit, kiterjedt figyelmével a hangolás, a játéktechnika, a fogások és kéztartás, a fekvések, üveghangok alkalmazása, a vonókezelés, vonásnemek, sőt a vonó fogásának minden részletére, s ahol lehet, széles variáns-skála alapján alapítja meg a jellemző vonásokat. Ha meggondoljuk, milyen fáradságos munkát és milyen különös gondot igényel pl. a hangfekvések alkalmazásának megfigyelése és megrögzítése, vagy a vonóval ütött és újjal megpengedett gardon ritmusképleteinek írásban való feljegyzése, akkor alkotunk képet magunknak az elvégzett munka alaposságáról. Mindezen túl a zenélés társadalmi vonatkozásait is vizsgálja, a hangszertanulás módját, a zenélők tudatosságát minden zenei fogalom vagy jelenség esetében s mindezt nemcsak megfigyelés és zene feljegyzés eszközeivel, hanem megszólaltatja magát a népet is és állításait a vizsgált személyek megnyilatkozásaiból vett idézetekkel támasztja alá. Ilyen részletes kutatás különösen a hangszeres zene területén örvendtes, mivel erre vonatkozólag még alig rendelkezünk részletekbe menő megfigyelésekkel. Dincser tanulmánya tehát egy meglehetősen elhanyagolt részletkérdést vitt előre jelentős lépéssel.

Ugyanakkor kielégíti a néprajzi gyűjtés mindenkor másik igényét is, hogy ritkaságot, kiveszőben lévő régiséget fedezzen fel és mentse meg a tudomány számára. A nyelvhatar szélén, főleg csángó

és cigány zenészek között ugyanis egy sajtóságos és kezdetleges együttest talált, melyben a mozsikának nevezett hegedű mellett a gardonkának egy régies formája szerepel, melynek alakja és nagysága Dincser hangszer történeti egybevetése szerint a XV–XVI. sz.-i fejlődési fok közé illeszthető be és ennek felel meg az a vonófogási mód is, melyet a népi játékmódban és a régi ábrázolásban egyaránt megtalált. Ennek a hangszernek megszólaltatása sajtóságos módon nem úgy történik, hogy a vonót húzzák a húrokon, hanem ütlik vele a húrokat. Dincser szerint ez népies alkalmazása a hangszernek, s valami előzőleg meglévő dob játékanak utánzása, melyet a primitív népi együttesből az „új” hangszer kiszorított. Ez természetesen csak feltevésszerű módosulhat, de hangszer történeti megállapításai nélkül is érdekesek és újabb példával szolgálnak Kodály tételéhez, melyet a néprajz és zenetörténet összefüggéséről tett, hogy t. i. a magyar zenetörténet nem nélkülözheti a néprajzi kutatás eredményeit. Ime ez még hangszer történetre vonatkozólag is igazolódik. Nemcsak a régi magyar hangszeres zene emlékei lappanganak Erdély szerte, paraszt és cigány zenészek műsorában, hanem szerencsés gyűjtő régi korok úri hangszereivel is találkozhat, ha nem restelli a fáradságot a félreeső zugok felkutatásától.

Mindent egybevetve Dincser munkája rendkívül érdekes és újszerű gyűjtés eredménye s alapos, szakszerű feldolgozásával népzenei irodalmunk nyeresége.

Vargyas Lajos.

Vargyas Lajos: A falu zenei élete. Budapest, 1941. 93 l. 29 mell. 8° — A Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Magyar-ságtudományi Intézetének kiadványai. „Tan-nya, falu, mezőváros” sorozat II.

Vargyas Lajos könyve egyetlen falu zenei életét vizsgálja. Munkája abba a programba illeszkedik bele, amit Kodály Zoltán jelölt meg a magyar népzene kutatás eljövendő feladatai közt. Mert a dallamok és a szöveg pusztá feljegyzése semmit sem mond a dallamok jeléről, közösségi szerepéről, az eddigi dallamfeljegyzésekből is látható változások okairól. Ezekre a kérdésekre csak egy-egy közösség zenei életének intenzív vizsgálata adhat feleletet.

Vargyas Lajos ezt kíséri meg úttörő kezdeményező munkájával. E területen csak Kerényi Györgynek hasonló természetű, érdemes kísérletét (az „Elsüllyedt falu”-ban) említhetjük meg előzményként. Vargyas Lajos munkáját szerencsésen megválasztott közösségben végezte, ahol a nép zenei életét sokféle hatás éri és ez

a sok hatás együttese természetesen a falu zenei életét is befolyásolja, alakítja.

Munkájának eredményei önmagukban is, de általános módszertani szempontból is jelentősek. Módszertani jelentőségénél fogva kell kiemelni a könyv „Daltanulás” c. első fejezetét, amiben az áthagyományozódás ma olyan fontosnak fölismeri problémáját vizsgálja meg. A falu zenei életében. Aiban a dalolás ma is hozzátartozik az élethez; kevesebbre becsülik azt, aki nem tud énekelni. Ezért minden kínálkozó alkalmat megragadnak a daltanulásra. A megtanulható anyagban nem válogatnak, de csak a hagyományokba beilleszthető anyag él tovább. A dalok közt az „új nóták” nak van nagyobb becsülete, de vannak olyan dalok is, amik sohasem mennek ki a divatból.

Az ösztönökben még most is a nép régi zenei hagyománya az irányadó, tudatosan viszont a városi, „úri” dalokat becsülik jobban; ezekkel hozakodnak elő, dicsékszenek velük, de sok esetben nem is tudják azokat és nem a sokat dicsért „hallgatásokat” szokták elővenni, ha szívük szerint énekelnek. A slágereket pedig legtöbbször nevetés fogadja.

A variálódás legtöbbször emlékeztetőhiány folyamánya, a műdalok viszont a variálódás során néha a népdalokhoz lesznek hasonlóvá. A variálás szabadsága ill. ellenzése dalokhoz kötött fakultatív. Az egyéni „fundálás” viszont a legjobb esetben is csak variálás és kombináció. A dalolás módjai közül a még ma is virágzó közösségi éneklés az áthagyományozódás, ill. az énekestílus kialakulása szempontjából fontosabb az egyéni éneklésnél.

A „magasabb” zenei formák iránti vágy a szindarabokban való éneklés, a dalárda és hangszerek szeretetében nyilvánul meg. Szinte tisztán a hangszerek iránti vonzalomról született meg a falu gazdalegényekből álló „parasztbandája”.

A faluban és a környéken élő nemzetiségek (szlovákok, cigányok, németek) is ismerik a magyar dalokat, sőt bizonyos régi dalokat csak ők ismernek. A szlovákok olyan magyar dalokat is énekelnek, amiknek szövegét nem értik, de van arra is példa, hogy megpróbálják a dalok szövegét szlovák nyelvre lefordítani.

A közölt dalanyag (29 lapon 80 dal szövegével) csak a tanulmányhoz tartozó példatár szerepét tölti be; a közlésre való kiválasztás is azt mutatja, hogy az Áj faluban gyűjtött 1200 dallam közül nem a legrégebbieket vagy a „legszebbeket” közli a szerző, hanem azokat, amik a szövegben elmondottakat a legjobban illusztrálják.

Vargyas könyvének tanulságai a nép-

zenekutatás szűkebb területén túl is értékesíthetők. Azok a törvényszerűségek, amiket a hagyományozódás módjáról, az egyéniség és közösség, újítk és konzervatívok szerepéről, a föllelé törekvő lojalitás és a megőrző, asszimiláló hagyomány küzdelméről, a tudatos újatkeresés és az önkéntelen szelektálás folyamatáról megállapít, a néprajztudomány egyéb területein is eligazító jellegűek és hasonló kutatásokra ösztönöznek.

Banó István.

Wiora. Walter : Die deutsche Volksliedweise und der Osten. Berlin, 1940. 128 l. 8°.

Kétségtelen, hogy a harmincas-egyvenes években megnyilvánuló nagy német érdeklődés a szomszédnépek és a szóránynemetség népdalai iránt a tetőpontjára érkező „Ostbewegung” egyik jelensége is volt. Mégis hibás általánosítás volna a kutatók munkásságát csak ebből a szempontból értékelni. A John Meier vezetése alatt 1935-től kiadásra kerülő nagy Volksliedwerk különösen a német népdal östörténetére vonatkozólag vetett fel sürgető problémákat, melyekre éppen a Kelet népdalkincsének számbavétele ígért megoldásokat. W. Kuhn tételének („Ganz Osteuropa ist gegenüber dem Westen ein einziges grosses Rückzugsgebiet von Kulturformen aller Art”) népzenei alkalmazása a jelen műben így hangzik: „Die Untersuchung der ältesten Schichten im Volkslied des deutschen Ostens und der Ostvölker ist der wichtigste Weg zur Aufhellung der dunklen Frühzeit und des altgermanischen Erbes in unserer Musik” (2. l.). Wiora terjedelemben nem nagy, de tartalmas művének ez a főtéma. (1. 103. l.) A másik ennek következtetés folytatása: A keleti szomszédnépek népzenejének vizsgálatához szükséges a német népdallal való kapcsolatok kivizsgálása is (104–128. l.).

Szerzőnk (a Volksliedwerk egyik munkatársa) alapos tárgyi felkészültséggel vezet le tételét. Bizonyítja rá a gazdag, egyenesen színes és élvezetes összehasonlításai anyag és a mintaszerű forráskimutalás (97–103. l.). Módszerben a kultúrgeográfiai szemlélet híve. A dallamok hovátétele dolgában gyakrabban int óvatosságra, pl. Dankert variáncsoportjait is erős kritikával fogadja 108. l. 1. jegyz. Szigorú felfogása ebben erősen bizalomgerjesztő (64. l.: „Schulmässige Pedanterie ist dabei ein kleineres Übel als Phantasterei.”) Módszeres eljárását két helyen is (1–8. l., 64–81. l.) részletesen megindokolja. Minden alapunk meg van tehát, hogy a művet bizalommal vegyük kézbe, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy népdalaink német